

Bányai Emőke: A deprofesszionalizáció hazai és nemzetközi folyamatai

Absztrakt:

A szociális szakmai képzések kialakulása hazánkban az 1980-as évek végére, a 90-es évek elejére tehető. A szakma fejlődésének lendületet adott, hogy a szociális jogokon alapuló szolgáltatások az EU csatlakozás előfeltételét jelentették, ami felgyorsította a törvényalkotási munkát ezen a területen. A fejlett országokban az 1970-es évektől az információs társadalom kialakulása, a neoliberális gazdaság- és társadalompolitika, a menedzseri megközelítés átalakította a szociális szolgáltatásokat: már nem közvetlenül maguk biztosítják a szolgáltatásokat, hanem vásárolják ezeket a piacról, a közvetlen gondoskodást általában alacsonyabban képzett vagy éppen képzetlen munkavállalókra bízják, ami a közös tudásalap létét erősen megkérdőjelezi. Hazánkban is jól felismerhetőek a deprofesszionalizáció egyes vonásai, ugyanakkor erős professzionalizáció zajlik egyes részterületeken, elsősorban a civil szférában.

Kulcs szavak: szociális szakemberek képzése, szakmai értékek, segítő folyamat átalakulása

Abstract

The training of social professionals in Hungary can be traced back to the late 1980s and early 90s. The development of the profession was given impetus by the fact that services based on social rights were a prerequisite for EU accession, which accelerated legislative work in this area. In developed countries, since the 1970s, the emergence of the information society, neoliberal economic and social policies, and the managerial approach have transformed social services: they no longer provide services directly themselves, but buy them from the market, direct care is usually entrusted to lower-skilled or even unskilled workers, which makes the existence of a common knowledge base strong you question it. In Hungary, certain features of deprofessionalisation are well recognized, but at the same time strong professionalization is taking place in some sub-areas, mainly in the civil sphere.

Key words: training of social professional, professional values, transformation of helping process

2023 októberében Szokoli Erzsébet és Tóbiás László kollégáimmal a „*Szolidaritás egy befogadó társadalomért és a szociális szakmákért*” c. konferencián „*A professzionalizáció és deprofesszionalizáció hullámain*” címmel tartottunk előadást. A téma aktualitását mutatja, hogy felkérték: a szakma egyik jelentős következő eseményén, a Szegedi Tudományegyetemen folyó képzés fennállásának 30. évfordulója tiszteletére rendezett konferencián – melyet a COVID-járvány miatt két évvel később, 2024 májusában tartottak meg – szintén beszéljek erről a témáról. Ez a tanulmány az ott tartott előadás diáinak részben továbbgondolt, átdolgozott változata.

Nádas Péter a 2022-es Ünnepi Könyvhét megnyitóján hosszan beszélt a kertben megfigyelhető természeti jelenségekről, majd a 7. perc után elhangzott egy – tudomásom szerint nyilvános reflexió nélkül maradt – mondat: „Csak úgy mellékesen emlékeztetnék rá, hogy a diktatúra mindig a szakmákat szedi szét először”.¹ A politika alapvetően fontos szerepet játszik a szakmák erodálásában, erről nem feledkezhetünk meg, de emellett még jó néhány jelenséget számításba kell vennünk.

Az előadásra készülve megkérdeztem a ChatGPT-t:

Mi a deprofesszionalizáció?

Válaszként a következő szöveget kaptam:

„A deprofesszionalizáció azt a folyamatot jelenti, mikor egy magas státuszú professzió elveszti a képességét arra, hogy saját, belső kérdéseiről önállóan döntsön, a szakmát gyakorlók viselkedését szabályozza.”

Tovább folytattam a kérdezősködést:

Milyen következményekkel jár a deprofesszionalizáció?

A válasz kidolgozottsága meglepett:

A szakma gyakorlói elvesztik autonómiájukat, döntéseiket bürokratikus rendszerek, külső szabályok határozzák meg.

1. Az autonómia elvesztése frusztrációt, a motiváció elvesztését, a szakmai jóllét ellehetetlenülését okozhatja.
2. A szakértelem szerepe csökken, a munka minősége romlik. Mivel a szakembereknek egyre kevesebb befolyása van szakmájuk gyakorlására, a szolgáltatások minősége gyengébb lesz: leegyszerűsítenek döntéseket, sztenderdizált eljárásokat alkalmaznak, inkább hatékonyak akarnak lenni, mint az egyéni igények szerinti szolgáltatásokat nyújtani.
3. A szakmai identitás megváltozása:
 - A szakemberek önképüket a foglalkozásuk tradicionális szabályaiból, elvárásaiból építik fel, amit a deprofesszionalizáció folyamata lerombol.
 - A szakemberek egy része célvesztettnek érzi magát, nem tud/akar megfelelni az új elvárásoknak, identitásválságot él át.
4. A szakmával kapcsolatos társadalmi bizalom gyengül:
 - A szakmai autonómia gyengülésével a szakemberek egyszerűen a protokollokat követik; a közvélekedés szerint is csak szabálykövető „robotok”, így hitelességük csökken, ami a kliensekkel való kapcsolatban is aláássa a bizalmat.

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=psul05WpOH0&t=2s>, utolsó megnyitás 2025. 08. 26.

A szakma gyakorlóit elveszítik autonómiájukat, döntéseiket bürokratikus rendszerek, külső szabályok határozzák meg.

1. Az autonómia elvesztése frusztrációt, a motiváció elvesztését, a szakmai jóllét ellehetetlenülését okozhatja.
2. A szakértelem szerepe csökken, a munka minősége romlik. Mivel a szakembereknek egyre kevesebb befolyása van szakmájuk gyakorlására, a szolgáltatások minősége gyengébb lesz: leegyszerűsítenek döntéseket, sztenderdizált eljárásokat alkalmaznak, inkább hatékonyak akarnak lenni, mint az egyéni igények szerinti szolgáltatásokat nyújtani.
3. A szakmai identitás megváltozása:
 - A szakemberek önképüket a foglalkozásuk tradicionális szabályaiból, elvárásaiból építik fel, amit a deprofesszionalizáció folyamata lerombol.
 - A szakemberek egy része célvesztettnek érzi magát, nem tud/akar megfelelni az új elvárásoknak, identitás-válságot él át.
4. A szakmával kapcsolatos társadalmi bizalom gyengül:
 - A szakmai autonómia gyengülésével a szakemberek egyszerűen a protokollokat követik; a közvélekedés szerint is csak szabálykövető „robotok”, így hitelességük csökken, ami a kliensekkel való kapcsolatban is aláássa a bizalmat.
5. Hatása a szolgáltatásokra: A szociális munkások egyre kevésbé tekintenek reszponzív módon a kliensek igényeire, és egyre kevésbé innovatívak a probléma-megoldásban, rigid, személytelen, kevésbé kliens-centrikus megoldások születnek.
6. Gazdasági hatások: költségcsökkentésre törekvés, szolgáltatások kiszervezése, nem szakképzett munkatársak alkalmazása. Rövid távon költségeket takarít meg, hosszabb távon újabb költségeket generál, rontja a szolgáltatások minőségét, a társadalmi jóllétet csökkenti.
7. A szakmai érdekképviselő gyengülése, annak ellenére, hogy a szakemberek hangoztatják munkakörülményeik elégtelenségét és hivatásuk társadalmi szükségességét. A kollektív akciók egyre nehezebbek, mivel a szakemberek autonómiája csökkent és túlnyomórészt külső szabályok határozzák meg munkájukat.
8. A társadalmi egyenlőtlenségek növekednek, és a szolgáltatásokhoz való hozzáférés egyre nehezebb. Ha a szakemberek elvesztik a munkájuk gyakorlása feletti kontrollt, a marginalizált csoportokra egyre kevesebb figyelem jut. A minőségi szolgáltatásokhoz való hozzáférés nagy egyenlőtlenségeket mutat, amely a sérülékeny csoportokat erősebben sújtja.

Összefoglalva: a deprofesszionalizációnak messzemenő következményei vannak a szakemberekre, a kliensekre és a társadalom egészére nézve. A külső szabályozás és a

szakmai autonómia közötti egyensúlyozás, a szakmai integritás fenntartása egyre nagyobb erőfeszítések révén érhető el.”²

A szakma kialakulásának áttekintését általában azzal szokás kezdeni, hogy az szorosan kötődik a felvilágosodás eszmevilágához, a modernitással együtt alakult ki (Howe, 1994), hiszen a világ megismerhetőségében, ahol technikai racionalitás alapján határozhatók meg a kívánatos eljárások. Ez alapján az optimista világkép alapján épültek ki a jóléti államok a fejlett világban a második világháború után, és a szociális munka kiépülése is nagy lendületet kapott ebben az időszakban. A szakmává válás csúcspontjának az 1970-es éveket szokták tekinteni, ekkor szilárdultak meg a szakmában azok a „nagy narratívák”, melyek közel évszázados fejlődés során keletkeztek.

Magyarországon a fejlett országokhoz képest megkésve kezdődött a szakma kialakulása, illetve más ágazatok (pl. egészségügy, oktatásügy) keretében végeztek szociális munkához hasonló tevékenységeket. A szociális szakmai képzések kialakulása az 1980-as évek végére, a 90-es évek elejére tehető. A szakma fejlődésének lendületet adott, hogy a szociális jogokon alapuló szolgáltatások az EU csatlakozás előfeltételét jelentették, ami felgyorsította a törvényalkotási munkát ezen a területen.

Szociális munka a posztmodern korban

Az információs társadalom kialakulása, létrejött az 1970-es évektől kezdve a modernitás válságához vezetett, és egy merőben más korszak jött létre – elsősorban a fejlett országokban, de némi késéssel hazánkban is. Ebben a szakaszban a neoliberális gazdaság- és társadalompolitika részeként a menedzseri megközelítést hangsúlyozta a szociális szolgáltatások terén; a szakmai gondolkodást a költséghatékonyság szempontjai vették át, a segítő kapcsolatok folyamatát protokollok kezdték szabályozni, melyek a kockázatok mérlegelésére és csökkentésére fókuszáltak, mindezt evidencia-alapú kutatások támogatták meg; a közszférában egyre nagyobb hangsúlyt kaptak a piaci elvek a korábban hangsúlyozott szakmai döntések helyett. A betegséggel, öregséggel, munkanélküliséggel kapcsolatos kockázatok az egyénre, a családra, a civilekre terhelődtek, a jóléti állam egyre inkább kivonult erről a területről (Khan, Dominelli, 2000). Ennek következtében a fejlett országokban súlyos gondoskodási válság alakult ki (Selma Sevenhuijsen, Nancy Fraser). A globális gondoskodási lánc összeomlása leginkább a COVID időszakában mutatta meg hatását, amikor a szegényebb országokból származó gondoskodók a határok lezárása előtt visszatértek szülőföldjükre, a fejlett országokban hatalmas gondoskodási vákuum keletkezett a helyükön, amit a családok az idős hozzátartozók kórházi elhelyezésével próbáltak megoldani, ahol viszont rengetegen megfertőződtek és meghaltak.

A szociális szakmák és más humán professziók átalakulása

A fent említett társadalmi változás átalakította a szociális szolgáltatásokat is. A szociális munkások szerepe megváltozott: már nem közvetlenül maguk biztosítják a szolgáltatásokat, hanem vásárolják ezeket a piacról, a közvetlen gondoskodást általában alacsonyabban képzett vagy éppen képzetlen munkavállalókra bízják. Ilyen módon a szociális szakmák nincsenek

² ChatGPT, 2024. május 20.

többé abban a helyzetben, hogy maguk határozhassák meg szakmai gyakorlatuk céljait és feladatait, egyre inkább a politikai akarat kiszolgálóivá válnak (Lorenz, 2003). A szakmának szembe kell néznie azzal a helyzettel, amit Walter Lorenz (2024) úgy fogalmazott meg, hogy „a jóléti államot többé nem engedhetjük meg magunknak”. Amint a nagy integrátor, a jóléti állam visszahúzódott, a szociális munka egy része – főként az állami szférában – menedzserializálódott, más része viszont (civilek, mozgalmak) identitáspolitikák mentén kezdett szerveződni (Lorenz, 2024).

Ennek a folyamatnak részeként az 1980-as évektől elkezdődött a szociális munka de-professionalizálódása. A szociális szakmákban dolgozók szakértői pozíciója megváltozott – szakértőből szolgáltatást nyújtókká váltunk. Ebben a kapcsolatban a szolgáltatást igénybe vevő (user) másféle igényekkel lép fel (ami egyébként a szakma értékei szerint üdvözlendő változás); beleszól azokba a döntésekbe, melyek korábban szakemberek hatáskörébe tartoztak. Ez a jelenség megfigyelhető más, úgynevezett szemi-professziók esetében, például az óvónőknél is.³

A jelenség nem csak a humán szakmák esetében jelenik meg, hanem egy sokkal nagyobb ívű folyamat része. Az egészségügyben például a távmedicina megjelenésével, a robotizáció miatt alacsonyabb képzettségűek tömegesen alkalmazhatók, a beavatkozások egyre nagyobb része gépek segítségével zajlik, így inkább a prevencióra, kutatásra kerül át a hangsúly a magasan képzett szakemberek körében. Jövőkutatók szerint a gondoskodással kapcsolatos munkák kevésbé vannak kitéve a változás veszélyének.⁴ A szakmai és pénzügyi szempontok ütközését jól megfigyelhetjük például olyan népszerű kórházsorozatokban, mint a Vészhelyzet vagy a Rezidens. Nem végeztem részletes tartalomelemzést, de határozott benyomásom, hogy míg az 1994-ben készült Vészhelyzetben szakmai (vagy annak tűnő) dilemmák, értékütközések voltak többségben, a Rezidens című sorozatban – melyet 2018 és 2023 között vetítettek az Egyesült Államokban – már orvosigazgatók és menedzserigazgatók váltják egymást, és egy-egy beavatkozás során a pénzügyi szempontok sokkal hangsúlyosabban jelentek meg.

A sor nyilván folytatható, jóformán egy szakmát sem hagyott érintetlenül a menedzserializálódás jelensége, és ahogy a cikk elején említettem, a szakmák autonómiájának rombolásában gyakran politikai szempontok is szerepet játszanak.

A szakmai önállóság csökkenésének jele többek között a családok megrendszabályozására irányuló törekvés is, melyben a szakmai értékeket felülírják a többségi társadalom renddel és biztonsággal kapcsolatos elvárásai, a családsegítésben, a gyermekjólétben 'soft-police' szempontok és tevékenységek jelennek meg.⁵ Nálunk is igaz az a több helyen leírt jelenség, hogy a gyermekvédelem nem „színvak”⁶: a gyermekek családból történő kiemelése nagyon sok

3 Szőke, Alexandra és Geambaşu, Réka (2023) „Jó játszást!?” *Az óvodapedagógusi hivatás deprofessionalizációja és annak feszültségei Magyarországon*. SZOCIOLÓGIAI SZEMLE, 33 (3). pp. 4-33. ISSN 1216-2051, <https://real.mtak.hu/182020/>, utolsó megnyitás 2025. 08. 26.

⁴ Pogácsa Zoltán: Mozgásban a világ – a politikai gazdaságtan nagy trendjei. In: Kapitány-Fövény Máté (szerk.) /2023/: *Holnap. Hogyan őrizzük meg lelki egészségünket a gyorsan változó jövőben?* HVG Könyvek, Budapest

⁵ [A state is not a parent: Why the child welfare system fails | Vanessa Turnbull-Roberts | TEDxSydney \(youtube.com\)](https://www.youtube.com/watch?v=...), utolsó megnyitás 2025. 08. 26.

⁶ Darvas Ágnes – Farkas Zsombor – Kende Ágnes – Vigh Katalin: Roma Gyerekek a szakellátásban. In: Esély 2016/4, https://www.esely.org/kiadvanyok/2016_4/2016-4_3-1_Darvas-Farkas-Kende-Vigh_Roma_gyerekek.pdf, utolsó megnyitás 2025. 08. 26.

esetben a kisebbségi családokat sújtja, és a család, a gyerek nem megerősödve kerül ki onnan, hanem egy más típusú intézményben – hajléktalanszállón, börtönben folytatja az életét. A gyermekvédelem büntető gyakorlatára fejlett országokban az 'abolition' kifejezést használják, melyet a szakma értékei szerint mielőbb meg kell szüntetni.

Ugyanakkor nem feledkezhetünk meg egy ellentétes tendenciáról sem: erős professzionalizáció zajlik egyes részterületeken, elsősorban a civil szférában jelentős szakmai innovációk kialakulásának lehetünk tanúi. Sok esetben kifejezetten üdvözlendő formákban jelenik meg a szakterületi határok átlépése, a szakmák összefonódása, ugyanakkor mindez térben és időben esetlegesen tapasztalható.

Elgondolkodtató, hogy mikor e cikk megírása során, egy és negyed évvel a konferencia után újból megkérdeztem a ChatGPT-t a szociális munka deprofesszionalizációjáról. Most már sokkal összetettebb választ adott, történeti szakaszokra bontva a jelenséget:

„A szociális munka deprofesszionalizálódása tehát **egy hanyatlási folyamat**, amely során a szakma elveszti szakmai autonómiáját, társadalmi presztízst és belső kontrollját. Ez hosszú távon **a szolgáltatások minőségének romlásához és a szakemberek kiégéséhez** vezethet.

A **szociális munka deprofesszionalizációjának története** szorosan összefügg a szakma fejlődésével, társadalmi-gazdasági változásokkal és politikai rendszerekkel. Alább bemutatom a főbb **történelmi korszakokat és fordulópontokat**, amelyek segítenek megérteni, hogyan és miért kezdődött el a deprofesszionalizáció – és hogy milyen erők formálták ezt a folyamatot.

Történeti áttekintés: a deprofesszionalizáció fő szakaszai

1. A professzionalizáció kezdete (19–20. század fordulója – 1970-es évek)

Kontextus:

- A szociális munka kialakulása nőmozgalmakhoz, vallási karitatív tevékenységekhez, szegénypolitikához kötődött.
- Később szakmaként vált elismertté: egyetemi képzések, etikai kódexek, nemzetközi szervezetek jöttek létre (pl. IFSW – 1928).

Jellemzők:

- A cél a **professzionalizáció volt**: önálló tudományos megalapozottság, képzés, autonómia.
- Szociális munkások ekkor **szakértőként**, segítőként, gyakran reformerekként léptek fel.

2. Kezdődő deprofesszionalizáció (1970–1980-as évek)

Kontextus:

- Gazdasági válságok (olajválság, stagfláció), jóléti államok megszorításai.
 - A neoliberalizmus térnyerése: az állami szerepvállalás csökkentése, privatizáció.
-

Változások:

- A szociális munkát elkezdtek **költségvetési tehertételként** kezelni.
- **Bürokratizálódás**: egyre több adminisztratív feladat, kevesebb kliensközpontúság.
- **Szabványosítás, „mérhetőség”**: minőségi munka helyett kvóták, teljesítménymutatók kerültek előtérbe.

3. Intenzív deprofesszionalizáció (1990-es évektől napjainkig)

Kontextus:

- A poszt szocialista országokban (pl. Magyarországon) a szociális ellátórendszerek újjáépítése a rendszerváltás után.
- Globálisan: tovább erősödő neoliberalizmus, piaci logika, „new public management”.

Jellemzők:

- A szociális munkás **“ügyintézővé”** vagy **“kontrolláló hatósággá”** válik.
- **Kliensközpontúság csökkenése**, helyette a rászorultság igazolása és jogosultság-ellenőrzés kerül előtérbe.
- **Képzettség küszöb csökkentése**: gyakran nem diplomás dolgozók látják el a munkát.
- **Kiegészítés, alulfizettség, fluktuáció**: a szakmai identitás gyengül.

Magyarországi vonatkozások

- A szociális munka professzionalizálódása a 90-es évektől indult el (főiskolai, majd egyetemi képzések, törvényi szabályozás).
- Ugyanakkor a **jogosultságalapú segélyezés** bevezetése, a **normatív finanszírozás**, majd a **központosítás** és **forráskivonás** a 2010-es években erősítette a deprofesszionalizációt.
- **Szociális dolgozók nélkülözése, bérproblémák, túlterheltség és a szociális ágazat alacsony presztízse** hozzájárulnak a folyamathoz.

További fogalmak a történeti folyamat megértéséhez

- **New Public Management (NPM)**: A közszolgáltatások piaci logika szerinti irányítása, amely inkább gazdasági teljesítményre fókuszál, mint humán értékekre.
- **Welfare retrenchment**: A jóléti állam leépítése, amely során a szolgáltatásokat korlátozzák, kiszervezik vagy privatizálják.
- **"Street-level bureaucracy"** (Michael Lipsky): A szociális munkások, mint „utcai bürokrata”, akik a napi döntéseik révén formálják a rendszert – de autonómiájuk korlátozott.

Összegzés

A deprofesszionalizáció története nem egyik napról a másikra indult el. A szociális munka **professzionalizációja** hosszú folyamat volt, amelyet aztán gazdasági, politikai és intézményi tényezők **részben visszafordítottak**. A folyamat globálisan is érezhető, de minden országban másként zajlott – eltérő politikai és gazdasági körülmények miatt.”⁷

⁷ ChatGPT, 2025. 08. 26.

Utolsó lépésként ismét a ChatGPT-hez fordultam, és azt kérdeztem: Mit tehetünk a szociális munka deprofesszionalizálódása ellen? A válaszával azt hiszem, nem tudok vitatkozni:

1. Érdekképviselés, kollektív akciók, szakmai szervezetekben való részvétel, lobbizás – aggodalmak megfogalmazása, a döntési folyamatok befolyásolása.
2. A szakmai identitás megerősítése: a szakmai tudás, értékek, etikai alapelvek, tapasztalatok hangsúlyozása, oktatás, továbbképzések folytatása, etikai kódex felülvizsgálata.
3. A hatékonyság kimutatásához az Evidence-Based Practice használata, kutatásokban való részvétel.
4. Szövetségek kialakítása a különféle szereplőkkel: kliensekkel, családtagokkal, más szakemberekkel – a minőségi szolgáltatások értékének hangsúlyozása, a külső nyomással szembeni ellenállás.
5. Etikai elvek hangsúlyozása, a kliens érdekének előtérbe helyezése a külső nyomással szemben.
6. Szakmai fejlődés: élethosszig tartó tanulás, konferenciákon, műhelyeken való részvétel, jó gyakorlatok nyomon követése.
7. Önreflexió és kritikus gondolkodás.
8. A bürokratikus elvárásokkal szembeni ellenállás, a kliensekkel töltött idő arányának növelése.
9. A közvélemény és a döntéshozók informálása a deprofesszionalizáció veszélyeiről
10. Szükség esetén jogi eljárások indítása.”⁸

Lehet, hogy akár a fenti 10 pont mentén érdemes elkezdenünk gondolkodni szakmánk jövőjéről.

Hivatkozások

Darvas Ágnes – Farkas Zsombor – Kende Ágnes – Vigh Katalin: Roma Gyerekek a szakellátásban. In: Esély 2016/4, https://www.esely.org/kiadvanyok/2016_4/2016-4_3-1_Darvas-Farkas-Kende-Vigh_Roma_gyerekek.pdf, utolsó megnyitás 2025. 08. 26

Dominelli, Lena (2009): *Repositing Social Work*, idézi Rogowski, Steve /2020/: *Social Work. The Rise and Fall of a Profession?* Bristol University Press, UK

Howe, David (1992): *Child Abuse and the Bureaucratization of Social Work*, idézi Rogowski, Steve /2020/: *Social Work. The Rise and Fall of a Profession?* Bristol University Press, UK

Khan, Peter; Dominelli, Lena (2000): *The Impact of Globalization on Social Work Practice in the UK. European Journal of Social Work*, 3(2), 95–108.

⁸ ChatGPT 2025. 08. 26.

Lorenz, Walter (2003): Szociális munka Európában – áttekintés és jövőbeni fejlődési irányok. *Esély*, 2003/3, http://www.esely.org/kiadvanyok/2003_3/LORENZ.pdf

Lorenz, Walter (2023): *Trends in social work in the 21st century – Trendek a 21. századi szociális munkában*, elhangzott a Szolidaritás egy befogadó társadalomért és a szociális szakmákért c. konferencián, 2023. október 13-án, Budapesten.

Lorenz, W. (2025). Challenges, Opportunities and Resilience in Contemporary Practice. *Párbeszéd: Szociális Munka folyóirat*, 12(1). <https://doi.org/10.29376/>

Payne, Malcolm: *The Origins of Social Work: Continuity and Change*. Idézi Rogowski, Steve /2020/: *Social Work. The Rise and Fall of a Profession?* Bristol University Press, UK

Pogátsa Zoltán: Mozgásban a világ – a politikai gazdaságtan nagy trendjei. In: Kapitány-Fövény Máté (szerk.) /2023/: *Holnap. Hogyan őrizzük meg lelki egészségünket a gyorsan változó jövőben?* HVG Könyvek, Budapest

Rogowski, Steve /2020/: *Social Work. The Rise and Fall of a Profession?* Bristol University Press, UK

Sevenhuijsen, S. L. – Švab, A. (szerk.) (2004) *The Heart of the Matter: The contribution of the ethic of care to social policy in some new EU member states*. Ljubljana: Peace Institute.

Vida Anikó (2021): A professzionális gondoskodás konstrukciója és válsága az idősellátásban dolgozók perspektívájából, *Socio*, <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2021.3.69>